
Kyrkomötet
Motion 2016:69
av Fredrik Sidenvall

En kyrka grundad på nådens tecken, inte maktens redskap

Förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att med anledning av reformationsåret ta initiativ till ett brett och djupt teologiskt och forskningsbaserat samtal om vad Kyrkan och kyrkosamfundet är och bör vara i ljuset av Bibeln och av Martin Luthers framställning om Kyrkans sju kännetecken som återfinns i skriften *Om koncilierna och kyrkan* (1535, WA 50:509–653).
2. Kyrkomötet beslutar att följande frågeställningar bör finnas med i ett sådant samtal:
  - Vilken egenart hade Luthers öppna kyrkosyn i en kontext av alternativa kyrkosyner?
  - Hur har Luthers öppna, teckenbaserade kyrkosyn väglett Svenska kyrkan historiskt?
  - Hur förvaltar vi ”teckenkyrkligheten” idag?
  - Vilka konsekvenser skulle det få för Svenska kyrkans makt och liv om vi idag radikalt skulle återupprätta Martin Luthers öppna kyrkosyn?
3. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att inbjuda biskopsmötet och Läronämndens ledamöter att delta i arbetet och beslutar att ge biskopsmötet och Läronämnden denna motions innehåll till känna.
4. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att under perioden 2017–2027 äska behövliga medel i budgeten för att bedriva detta projekt så att det blir till nytta för hela Svenska kyrkan.
5. Kyrkomötet beslutar att arbetet redovisas för kyrkomötet första gången 2020 bl.a. i form av seminarier.
6. Kyrkomötet beslutar vidare att material från det arbete som motionen resulterar i, sänds ut till Svenska kyrkans församlingar 2021, för fortsatta reflektion, samtal och respons.
7. Kyrkomötet beslutar att kyrkostyrelsen till kyrkomötet 2023 redovisar bärande linjer från hela processen på kyrkans samtliga nivåer.
8. Kyrkomötet beslutar att kyrkostyrelsen från och med kyrkomötet 2023 och under en period av fyra år (två mandatperioder bör påverkas) återkommer med skrivelser med anledning av arbetet, allt under bön om att Svenska kyrkan ska framträda allt mer som en autentisk och öppen kristen kyrka.

Motivering

Viljan till makt har sedan syndafallets dag följt människan enskilt och korporativt. Här råder samsyn mellan Bibelns texter och etablerad psykologi (Adler). Viljan till makt tycks enligt Guds uppenbarelse och erfarenheten i själavården stå i nära samspel med bristen på tillit till Gud och till Guds makt. Vågar vi som individer och samfund inte lita på Guds makt ligger det nära till hands att vi strävar efter makt eller att vi slår vakt om egen makt. Det här förhållningssättet har präglat den kristna kyrkan som historiskt framträdande organisation på ett sätt som ofta har dolt evangelium.

I stor utsträckning har strävan efter makt dolt kyrkans och de kristnas släktskap med Honom som avstod från att bruka sin makt och som i sin utblottelse anförtrodde sig själv till Gud.

Kyrkan i Västerlandet kom vid det Romerska rikets sönderfall under folkvandringstiden att bli den institution som inte endast hade Guds kallelse att förkunna evangelium utan också bli den enda bäraren av rätt och ordning. Kristnandet av förkristna företeelserna såsom den romerska (kanoniska) rätten och det förkristna översteprästliga ämbetet Pontifex Maximus, är exempel på detta. Som ”adoptivförälder” till ett jordiskt rike började den kristna kyrkan mer och mer intressera sig för att finna medel för att hävda och försvara gränser och straffa dem som gick över dem. Denna förskjutning av kyrkans väsende gick så mycket lättare, då det verkligen i nya testamentet finns tydlig grund både hos Jesus och apostlarna, för att knivskarpt uppehålla gränser vad gäller innehållet i kyrkans förkunnelse – sant och falskt, rätt och fel, från Gud eller från människor, lag och evangelium osv. Men när innehavet av ämbeten med tiden hotade att bli viktigare i den yttre kyrkan än tron på evangelium, kom gränsfrågorna mer och mer att handla om relationen till mänskliga maktstrukturer som hierarki och jurisdiktion än om innehållet.

Det är mot bakgrunden av den medeltida kyrkans hierarkiska och juridiska struktur som Martin Luther fritt och förutsättningslöst utforskar Bibelns kyrkosyn. Även om de tidiga lutherska församlingarna också de krävde ordningar, bl.a. vid visitationer, förändrades genom Luthers forskning och förkunnelse radikalt kyrkosynen. Martin Luther redogör för sin syn på vad den kristna kyrkan bör vara och inte vara i skriften *Von der Konziliis und Kirchen* från 1534 (WA 50: 509–553). Istället för att skarpt ringa in Kristi kyrka med hjälp av lagar, kyrkoordningar och mänsklig makt, bejakar Luther att den sanna Kyrkan, Kristi Kyrka, aldrig låter sig omringas eller inringas. Han erkänner inte heller att det skulle finnas en skarpt angiven och för alla tider förpliktigande kyrkoordning i Nya testamentet. Kyrkan är istället, liksom tron, något levande som människans inte råder över. Men som ett verk av den Helige Ande som inte kan ses men som kan förnimmas indirekt, liksom det är med vinden när den blåser på träden, framträder Kristi kyrka och avslöjar sig i tecken. Martin Luther sammanfattar under rubriken På vilka kännetecken den kristna kyrkan skall kännas igen dessa tecken till sju:

- ◆ Guds ord
- ◆ Dopet
- ◆ Nattvarden
- ◆ Nycklarna
- ◆ Ämbetet
- ◆ Bön och lovprisning
- ◆ Korset (förföljelsens)

Där dessa tecken framträder i större eller mindre grad av klarhet och fulltalighet, där finns Kristi kyrka och Guds rike. Mot detta kan ett kyrkosamfund av juridiska och hierarkiska skäl inte ta strid utan att riskera att strida mot den Helige Ande själv.

Den som studerar Svenska kyrkans historia efter reformationen kan lägga märke till att den fas som präglades av Martin Luthers öppna kyrkosyn blev mycket kort eller svag, inte minst på grund av att reformationen i Sverige innebar att hela den etablerade och hierarkiska kyrkan blev bärare av den lutherska reformationens upptäckter och insikter och dessutom ett redskap för statsmakten att bygga riket. Steget från pionjärfas till etableringsfas, för att tala med psykoanalytikern C G Jung, blev mycket kort. Kyrkoordningar och kyrkolag kom snart på plats efter reformationen. Mänsklig maktutövning och gränssättning rådde det inte heller någon brist på. Det fick kvardröjande romerska katoliker och kalvinistiska kristna brutalt känna på liksom framväxande lekmanaledda förnyelserörelser. I det första fallet gällde gränssättningen inte i första hand frågor om jurisdiktion utan framför allt innehåll men vad gäller lekmanarörelserna var det just gränssättning av juridisk och hierarkisk karaktär som det handlade om.

Trots dessa exempel på att Luthers öppna ”teckenkyrklighet” fick svag anslutning i Svenska kyrkan finns det från den Svenska kyrkans historia överraskande exempel på att företrädare för Svenska kyrkan kunde låta innehållsfrågorna stå över frågor om kyrkoordning och juridik. Vi erinrar oss här den svenske prästen Erik Björk, (kyrkoherde i Fort Christina 1687–1713) som i slutet på 1600-talet sänts till ättlingarna till bosättarna i Nya Sverige. Han kunde beskriva mångfalden av kristna samfund och grupper i Nordamerika som ett törnsnår av villolärare, men han kunde i den engelska (anglikanska) kyrkan känna igen en ”ros” som blommade sida vid sida med de svenska lutherska församlingarna. Denna syn grundade han på de djuplodande samtal om lärans innehåll som han fört med engelska präster.

I sitt, för det här problemområdet, viktiga arbete *Kyrka och makt* Lund, 1990, ger Erik Petrén (lektor i pedagogik, teol. dr h c och innehavare av Stefansmedaljen) uppbyggliga exempel på präster som valde en innehållsinriktad kyrkosyn istället för maktens, i mötet med den pietistiska väckelsen i konventikelplakatets århundraden. I Umeå kunde en präst på 1730-talet, som i Nils Grubbs anda vann väckelsefolkets förtroende inom en kort tid återföra samtliga s.k. nattvardsvägrare till kyrkans gemensamma liv. De väckta och prästerna kunde bortom kyrkoordningsfrågor känna igen hos varandra några av Kyrkans kännetecken. Om prosten Jonas Genberg i Bygdeå (1759–1819) får vi veta att han vägrade att anmäla medkristna och kolleger för brott mot konventikelplakatet, utan att för den skull gilla allt hos de väckte. Till domkapitlet i Härnösand skriver han omkring 1814:

Jag gillar vist icke det svärmacktiga och högst oskickliga i läsarnes förhållande. Men jag kan omöjligen neka mitt hjärta den upplifvande förtröstan, att Försynen i detta råa, sedeslösa och ganska irreligiösa land, där äfven i den yttre gudstjänsten den största liknöjdhet råder, velat gifva en allmännare väckelse, en kraftigare stöt på menniskohjertat genom desse läseri anstalter. Jag fruktar kanske utan fog, att presterne i början i stället för att taga hufvudstyrelsen bland folket, hvilket aldrig kunnat vara svårt, om de sig derom bemödat, gifvit sig en illa passande myndighet, velat genom magtspråk och auctorité, genom snäsor och hundsus kufva ner den väckta religionskänslan, som aldrig låter med våld kufva sig. (Petrén s. 260 f)

Sedan konventikelplakatet avskaffats och den nyevangeliska väckelsen bryter fram på 1860-talet med, inte minst, C O Rosenius som redskap, tycks både kyrkans

ämbetsbärare och politiska makthavare lärt sig läxan. De väckelserörelser som organiserar sig utanför eller till och med i strid med kyrkoordningen men som till sitt innehåll är trogna de lutherska teserna om ”Kristus allena”, ”Skriften allena”, ”Tron allena” och ”Nåden allena” och gestaltar dess principer i förkunnelse och fromhetsliv, accepteras som delar av den lutherska kyrkan i Sverige, Svenska kyrkan, av innehållsmässiga skäl. Så har Evangeliska Fosterlandsstiftelsen och Missionsällskapet Bibeltrogna vänner (ELM-BV) under 150 år varit med och synliggjort Kristi kyrkas sanna kännetecken i Svenska kyrkan och i hennes mission, om än utanför Svenska kyrkans ordinarie kyrkoordning och beslutsmakt.

Med den partiburna demokratins framväxt under 1900-talets tre första årtionden kom i växande grad den politiska sfärens sätt att se på makt och rätt att sätta sin prägel på Svenska kyrkan. Nathan Söderbloms ekumeniska arbete, bland annat med det ekumeniska mötet 1925, hade vid sidan av annat, syftet att balansera den sekulära maktens inflytande över Svenska kyrkan, med hennes tillhörighet till den världsvida och tidlösa heliga, allmänliga kyrkan.

Efter andra världskriget har Svenska kyrkans roll som en folkfostrare vänts till att Svenska kyrkan i stor utsträckning låtit sig fostras av folket i gestalt av demokratiskt betingade och partimässigt organiserade beslutande församlingar. Framgången för denna politiska, demokratiska fostran, har som sin förutsättning att demokratiskt fattade beslut efterlevs. När den syn på makt och rätt som inom svensk rättstradition brukar betecknas som rättspositivism (det finns ingen högre rätt än den som utövas av dem som har den rättsliga makten) också präglar Svenska kyrkan som organisation (notera att kyrkomötets ledamöter vid tillfälle fått personliga exemplar av kyrkoordningen men aldrig fått exemplar av Svenska kyrkans bekännelseskrifter), innebär detta på ont och gott i rättsligt avseende en återgång till den slutna, juridiska kyrkosyn som föregick reformationen och som återkom i Svenska kyrkan med full kraft i konventikelplakatet 1726. Att Svenska kyrkans historia i perioden efter Andra världskriget intill nu å ena sidan varit präglad av en strävan från den politiskt styrda organisationen att behålla Svenska kyrkans ställning som ideologisk överbyggnad i det svenska samhället, oavsett innehåll, och å andra sidan av en längtan efter fördjupning och mission hos den krympande skara människor som räknat Svenska kyrkans församlingar och gudstjänster som sitt andliga hem. Ingen torde kunna förneka det faktum att det är den senare gruppen, som på ett särskilt varit angelägna om att samlas kring och manifesteras Kyrkans kännetecken, som i yttre mening är förlorare i den dragkampen.

Med det nya årtusendet har Svenska kyrkan ställts inför nya utmaningar. De inre spänningarna håller på att överskuggas av det faktum att kristendomen som religion mer och mer ifrågasätts; intellektuellt och socialt av ateismen och sekularismen, innehållsmässigt och globalt av islam och islamism. När Svenska kyrkan nu verkar i ett alltmer mångkulturellt samhälle möter den också kristna från kyrkotraditioner som den lutherska kristenheten aldrig förut har haft tillfälle att förhålla sig till, inte minst de orientaliska kristna är viktiga här. Med inspiration från USA och Afrika möter vi också vitala och missionerande fria församlingar som inte håller sig med några lärodokument som låter sig prövas.

För att Svenska kyrkan ska förbli en kristen kyrka (det är ju kallelsen från Gud, skyldigheten rent juridiskt utifrån Svenska kyrkans stiftelseartade ställning och det tydliga kravet från svenska folket genom ramlagen om Svenska kyrkan) syns det uppenbart att kyrkans slutna rättssystem inte kan vara livskällan. En förnyad förtrohet med Luthers öppna kyrkosyn, där inte avgränsningarna i juridisk mening utan det centrala innehållet manifesterat i tecken visar oss var Kyrkan finns, äger alla förutsättningar att både förnya Svenska kyrkans inre andliga liv, ge redskap för

att hantera inre konflikter och förmåga att i andra traditioner och samfund känna igen medkristna.

Det finns rika möjligheter att på ett fruktbart sätt ta vara på reformationsåret så att det får hjälpa oss till en fruktbar framtid. Luthers kyrkosyn, som den kommer till uttryck i skriften *Von den Konziliis und Kirchen* förtjänar att återupptäckas och övervägas. Dogmatiskt och exegetiskt kan teserna prövas. Pastoralt och missiologiskt kan tecknen sökas i vår tid och vägar att främja tecknens klarhet och fullödighet kan utvecklas på Svenska kyrkans alla nivåer. Här kan både fördjupade bibelstudier och nya kunskaper i pedagogik, psykologi och kommunikation komma till användning. Av särskild vikt i vår demokratiska tid är att uppmärksamma att de tecken som präster har särskilt ansvar för, av Luther hålls nära samman med lekmännens ansvar i samlingen kring Guds ord, bönen, lovsången, i bekännelsen i det frimodiga vittnesbördet mitt under förföljelsens kors.

För den som fruktar att Luthers kyrkosyn skulle främja någon särskild ”riktning” inom Svenska kyrkan kan det lugnt sägas att Luthers öppna och teckenfokuserade kyrkosyn är så radikal och så annorlunda att den är främmande och obekvämlig för oss alla.

Stenkullen den 23 juli 2016

Fredrik Sidenvall (FK)